

SAHAFLAR KİTABI
Son İstanbullu Sahafarla Konuşmalar

DERGÂH YAYINLARI 984

Anadolu Kitaplığı 48

Sertifika No 49170

ISBN 978-625-8437-12-6

1. Baskı Mayıs 2022

Kapak Tasarımı

Ayşe Nurgül Kabasakal

Sayfa Düzeni

Ayten Balaç

Baskı

Ana Basın Yayın Gıda İnş. Tic. A.Ş.
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad.
2622. Sok. No: 6/13
Bağcılar/İstanbul
Tel: (212) 446 05 99
Matbaa Sertifika No 52729

Dergâh Yayınları

Mimar Sinan Mah. Selamialiefendi Cad. No: 13/A
Üsküdar/İstanbul
Tel: (216) 391 4 391
www.dergah.com.tr/bilgi@dergahyayinlari.com

Sahafılar Kitabı'nın yayın hakları Dergâh Yayınları'na aittir.

SAHAFLAR KİTABI

Son İstanbullu Sahaflarla Konuşmalar

Hazırlayanlar
Fulya İbanoğlu
Filiz Dığıroğlu
İsmail Kara

İSMAİL KARA

1955 yılında Güneyce/Rize'de doğdu. Güneyce İlkokulu'ndan mezun oldu (1965). İstanbul İmam Hatip Okulu'nu (1973), İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nü (1977) ve İstanbul Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünü (1986) bitirdi. Uzun yıllar Dergâh Yayınları'nda editörlük ve yayın yöneticiliği, Ste. Pulcherie Fransız Kız Ortaokulu'nda din dersi öğretmenliği (1980-1995) yaptı. "İslâmcılara Göre Meşrutiyet İdaresi 1908-1914" başlıklı teziyle siyaset bilimi doktoru, ardından 2000'de doçent, 2006'da İslâm Felsefesi profesörü oldu. 1995 yılından itibaren çalıştığı Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 2015'te emekliye ayrıldı. 2017-2020 yılları arasında İstanbul Şehir Üniversitesi'nde hocalık yaptı. Halen İstanbul Zaim Üniversitesi'nde öğretim üyesidir. Çalışma alanı çağdaş Türk düşüncesi ve çağdaş İslâm düşüncesidir.

FULYA İBANOĞLU

1975'te İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 2001 yılında mezun oldu. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı'nda "Herbert Spencer'de Evrim Felsefesi" başlıklı yüksek lisans tezini 2004 yılında tamamladı. MEB bursiyeri olarak 2004-2005 yıllarında Ürdün'de, 2007'de Tunus'ta Arapça eğitimi aldı. 2021'de Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Felsefe ve Din Bilimleri bilim dalında "II. Meşrutiyet'te Terakki Fikri" başlıklı doktora tezini tamamladı. Halen İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat dergisi editörlüğünü yürütmektedir.

FİLİZ DİĞİROĞLU

1980'de Üsküdar'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2000 yılında Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Aynı üniversitenin Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde Yakınçağ Tarihi bilim dalında yüksek lisansını (2004), Sosyal Bilimler Enstitüsü'ndeki İktisat Tarihi bilim dalında doktorasını (2011) tamamladı. 2013'te başladığı Bilgi-Belge Yönetimi Bölümü, Tarihi Devlet Arşivleri Anabilim dalındaki öğretim üyeliğini halen sürdürmektedir. Son dönem Osmanlı iktisadi ve sosyal tarihi ana ilgi alanıdır. Osmanlı Paleografyası, Okuma Kültürü, Osmanlı Yayın Tarihi ve Matbuat Hayatı'na dair dersler vermekte, halihazırda Güllü Yıldız ile birlikte "İstanbul'daki Acem Kitapçılar ve Yayıncılar"a dair kitap projesini yürütmektedir.

SUNUŞ

Düzenli olarak Kadıköy sahaflarına 2008 yılında gitmeye başlamıştık. Öncesinde kitap, kütüphane, arşiv, sahaf merakımız vardı elbet ama sahafların henüz hakkını verememiştik. Halen de hakiki sahaf müdavimi miyiz, şüpheli. Fakat bu mekânların, her milletten, cinsten, meşrepten, meslekten bu dünyadan göçmüş yıllarca sabırla biriktirdikleri, emek verip göz nuru döktükleri, kimselere vermeye kıyamadıkları ama şimdi sokağa, ayağa, çöpe düşmüş kitaplarına, evraklarına, ufak tefek eşyalarına gönüllü ev sahipliği yaptığını biliyoruz. Hatta asırlar içinde izi kaybolan pek çok hikâyenin sahaflarda gün yüzüne çıktığına biz dahi şahidiz.

Bu şahitliği daha muhkem bir hale getirmek, başkalarını da bundan haberdar etmek üzere hazır hatıratlarla uğraştığımız bir dönemde, İsmail Kara hocamızın yönlendirmesiyle sahaflarla röportajlar yapmak fikri geldi aklımıza. Böylece tanıdığımız sahafların hem kendilerinin hem de karşılaştıkları kitap ve vesikaların hikâyelerini ortaya koyarak Türk fikir ve kültür tarihine bir başka pencereden bakabilmenin mümkün olduğunu göstermek istemiştik: Sahafın penceresinden.

İstedığımız bir nebze de olsa tahakkuk etti. Çok uzun yıllara yayılan –2009’da başladığımız röportajları 2021’de bitirdik– bu çalışma vesilesiyle o kadar çok şey gördük, öğrendik, farkındalığımız arttı ki kaleme gelmez.

Çok kıymetli sahaf dostlarımız bu çalışmanın içinde olmaktan hiç kaçınmadılar. Aksine bizi her seferinde yüreklendirdiler, son ana kadar desteklediler. Mesleklerine ve tabii ki kitaba duydukları hürmet ve sadakat sebebiyle hassasiyetleri son kertedeydi. Bu nedenle kimileyin bizim ısrarlarımıza rağmen bazı sorularımızı cevaplamamayı tercih ettiler. Bazısına kısmen açıklık getirdiler. Bazen de bizim aklımıza gelmeyen mühim bir meseleyi vuzuha kavuşturdular. Öyle ki bu yıllar içinde kendilerinden kitaptan çok daha fazlasını aldık desek mübalağa etmiş sayılmayız. Neticede duvarları kitaplarla örülü sahaf dükkânlarında geçirdiğimiz saatler, günler, yıllar boyunca yavaş yavaş bambaşka bir dünya kitabımızın sayfalarında tecessüm etti, diyebiliriz.

Çalışmaya başlarken hayalimiz İstanbul’daki bütün sahaflarla bu evsafa sohbetler gerçekleştirmektir. İlk aşinalığımız Kadıköy sahafları olduğu için yola oradan çıkmıştık. Zamanla pergelin ağzını Bayezıt ve Pera’ya doğru açacaktık. Hatta zaman zaman bu yönde atılımlarımız da oldu. Ancak Kadıköy’de harcadığımız mesai öylesine yekûn tuttu, araya giren başka başka işler sebebiyle zaman öylesine aleyhimize işledi ki daha fazlasına en azından şimdilik nefesimizin yetmeyeceğini hissettik. Bu nedenle bu kitap

ağırlıklı olarak Kadıköy sahaflarının bir kısmını ve Kadıköy’le bir biçimde irtibatı olan İstanbul’un mümtaz sahaflarıyla yapılmış uzun soluklu sohbetleri muhtevlidir. Bu husustaki eksikliğimizi, sahaf müdavimleri tamamladı desek yeridir. Arkadaşımız Serhat Aslaner’in daha önce İsmail Kara’nın yönlendirmesiyle yaptığı Enderuni İsmail Özdoğan röportajı ve İsmail Kara’nın gerçekleştirdiği ve ilk hali *Dergâh* dergisinde yayınlanmış Nedret İşli konuşmasının ilaveli halleri imdadımıza yetişerek kitaba dahil oldular. Neticede yaş sırasıyla Enderun Kitabevi sahibi merhum İsmail Özdoğan ve ortaklarından İsmail Erünsal, merhum sahaf Hilmi Merttükmen, Müteferrika Sahaf Lütfü Seymen, Turkuaz Sahaf Emin Nedret İşli, Sahaf Nigâr Asuman Bektaş, Babil Sahaf Lütfi Bayer ve Bahtiyar Sahaf Bahtiyar İstekli bu türde bir ilk eser olan kitabımızda yerlerini aldılar. Kendileri ve anlattıklarıyla alâkalı bazı efemera ve görseli de bizimle paylaşmaktan çekinmeyerek meraklısı için bu malzemenin tedavüle girmesini sağladılar. Böylece hem sahafların, hem de sözlü tarih çalışmalarının olmazsa olmazları vesikaların diliyle de sahaflık maceralarını konuşmuş olduk.

Çalışmanın bir başka güzel yanı da ricalarımız üzerine sahaf müdavimi bazı yazarlarımızın kitaptaki sahafları ve mekânlarını anlattıkları hatırat-portredeneme diye tavsif edebileceğimiz kısa fakat samimi metinleri. Bunları her sahafın kendisiyle yaptığımız söyleşinin arasına yerleştirdik. Bunun yanı sıra bazı sahaf müdavimleri de ellerindeki görselleri bizimle paylaşma lütfunda bulundular. Abdullah Uçman, Ekrem Tak, Burçak Evren, Tuba Çavdar Karatepe, Burak Çetintaş, Kutay Merttürkmen, Melis Evsen ve Didem Tanışman’a verdikleri bu güzel ve özel destekten ötürü hususen teşekkür etmek bizim için zevk. Nihayetinde İstanbul’da hatta dünyada sahaflık denilen vakıanın nasıl şekillendiğine dair sahaf, sahaf mekânı ve sahaf müdavimi arasında gidip gelen ama aslında Türkiye’ye, dünyaya, tabii hayata dair zevkli, bir o kadar da ibretlik, nispeten hacimli bir kitap ortaya çıktı.

Bu eserin vücut bulmasında sahaflar ve deneme-hatırat yazarları kadar belki onlardan önce Hocamız İsmail Kara’nın rehberlik ve emeğinin tesiri büyüktür. Zira bizde bu fikirleri ilk gençliğimizden itibaren mayalayan, çalışmanın kisve-i tab’a bürünmesi sürecinde her seferinde kendisiyle istişare ettiğimiz, kitabın muhteva ve tertibinde bize yeni ufuklar açan hep o olmuştur. Onunla çalışmak büyük zevk ve ucu bucağı görünmez bir ders mesabesindedir.

Öyleyse artık bazen bir yelkenli, bazen bir ada, bazen bir tekke, bazen de henüz keşfedilmemiş bir evrene dönüşen sahafın dünyasını okumaya başlayabiliriz. O dünyanın tamamı mütevazi bir kitabın sayfalarına sığdırılmaz elbette. Ama kitaba da sığmazsa, sığınmazsa sahaf nereye sığar?!

İÇİNDEKİLER

- 9 Sahaf lar Arasında Bir İki Hatıra, Birkaç Söz - **İsmail Kara**
- 27 ENDERUN SAHAF - **İsmail Özdoğan**
53 Enderun/İ İsmail Bey - Mustafa Uzun
59 Muhabbet Olsun Diye... - Mustafa Kutlu
- 63 ENDERUN KİTABEVİ - **İsmail Erünsal**
95 Enderun Kitabevi'nde Rüş tünü İspat Etmek - Heath W. Lowry
98 Enderun'un Harika İftarları - Mustafa Uzun
- 103 SAHAF HİLMİ - **Hilmi Merttürkmen**
155 Sahaf Hilmi Merttürkmen İçin... - Ömer Faruk Şerifoğlu
- 159 MÜTEFERRİKA SAHAF - **Lütfü Seymen**
208 Cumartesi Yâr anı - Erol Üyepazarcı
227 Kısacık'tan Sayfalar İ. Lütfü Seymen ya da Sakallı Lütfü - M. Sabri Koz
- 231 TURKU AZ SAHAF - **Emin Nedret İşli**
264 Modern Zamanlarda Bir Hafız-ı Kütüb: Nedret İşli - Ayhan Aktar
- 267 NİGÂR SAHAF - **Asuman Bektaş**
333 Sahaf Asuman Bektaş - Bora Keskiner
- 341 BABİL SAHAF - **Lütfi Bayer**
396 Doğu, Rüy alardır, Gerçek ise Kayıp Ülke - Ömer Erdem
- 399 BAHTİYAR SAHAF - **Bahtiyar İstekli**
446 İyi Sahaf, İyi Dost: Bahtiyar İstekli - Haluk Oral



SAHAFLAR ARASINDA BİR İKİ HATIRA, BİRKAÇ SÖZ

İsmail Kara

*Turfa dükkân-ı hikemdir bu kühen tâk-ı felek
Ne ararsan bulunur derde devâdan gayrı*

İstanbul'a daha vasıl olmadan (vuslat tarihim 19 Şubat 1969'dur) babam ve ağabeyim üzerinden kurulmuş belli belirsiz bir kitap ve dergi, hatta takvim yaprağı arkası okuma ilgim teşekkül etmişti. (Takvim yaprağı arkası okumak deyip geçmeyin, eskilerden bilenler bilir, çok mühim ve bereketli bir okuma ameliyesidir, ayrıca gazetelerdeki "pehlivan tefrikası" yahut radyodaki "arkası yarım" gibi okuma ve takip alışkanlığı yapar!)¹. Fakat Dersaadet'e geldikten sonra ilk alışıp ısındığım yerler arasında Sahaflar Çarşısı'nın ve Beyaz Saray Kitapçılar Çarşısı'nın da olmasını her zaman bir talih ve lütuf kabul ettim. Bereketli, yol açıcı ve her bakımdan yetiştirici bir tesadüf...

O zamanlar Cumartesi günleri öğleye kadar ders vardı. Yatılı olarak okuduğumuz İstanbul İmam Hatip Okulu'na bitişik yurttan öğle yemeğini yedikten sonra Fethiye-Çarşamba-Fatih-Şehzadebaşı-Vezneciler güzergâhını yaya kat ederek Eczacılık Fakültesi ve üniversitenin o görkemli kapısı önünden Beyazıt Camisi meydanına çıkar, Çınaraltı canibinden, kemerli kapıdan çarşıya girerdik. Kitabın ve çeşidin çok bol olduğu, neredeyse her hafta yeni eserlerin ve kütüphanelerin geldiği yahut raflara, tezgâhlara çıktığı bereketli zamanlar... Girerdik ve birkaç saat sonra çoğunlukla Kapalıçarşı tarafından çıkıncaya kadar başka bir âlemde nefes alırdık². Zaten eski kervansaraylar, medreseler gibi dışarıya kapalı, kendine açık bir mekândı burası.

¹ Bizden bir iki önceki neslin takvim okuma ve takip etme alışkanlıkları arasında namaz vakitlerini, Ramazanı, imsak ve iftar saatlerini, bayram ve mübarek geceleri öğrenmek dışında hicri ve rumi takvimleri, iklimle-tarımla-ormancılıkla-esnaflıkla alakalı farklı mevsim değişikliklerini ve bazı gelenekleri, zamanlamaları (cemreleri, erbaîni, hamsîni, pastırma yazını, Kasımı, zemheriyi, kocakarı soğuklarını, Mart dokuzunu, Nevruzunu, Hıdırellezini, sam yelini...) takip etmek gibi sonraki nesillere intikal etmeyen ihtiyaçları ve alışkanlıkları da vardı. Takvim yapraklarının arkaları ise her gün bir iki konudaki bilgilerle, bulmaca, atasözü, türkü ile "dolu" olurdu. Muhafazakâr cenahın takvimlerinde dinî ve tarihî malumat öne çıkardı.

² Çoğul ifade kullandığıma bakmayın, İmam Hatip Okulu'nda ve ardından Yüksek İslâm Enstitüsü'nde, Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünde okurken kendime sahafları seven talebe arkadaşlar pek edinmemiştim. Sahaf arkadaşlarım dışardandı.

Girişin hemen sağ tarafından çarşıya açılan Beyazıt Camisi kapısına kadar, sonradan eklendiğini tahmin ettiğim iki veya üç küçük dükkân vardı, çok sonra ilave edilen, sağdan çarşının Kapalıçarşı istikametine doğru giden kısmındaki barakalar ise henüz hiç yoktu. Onun için Çınaraltı tarafından giren çoğu insan gibi sol taraftan başlayarak bütün dükkânların vitrinlerini ve dışarıya uzanan sergi kısımlarını, bazılarının da içini ziyaret eder, raf-lardaki ve köşelerdeki eski ve yeni kitaplara bakar, talebe harçlıklarımızın elverdiği ölçüde, bazen borçlanarak “bir şeyler” de alırdık.

İyi havalarda yerde, kalın koyu kahve renkli paket kâğıtları, çimento torba kapları, naylon yahut karton üzerinde kitap kümeleri de olurdu, çoğu gelişi-güzel atılmış olarak; eski harfli, yeni harfli, yabancı dillerde onlarca kitap ve perakende mecmua sayıları, gazeteler... Bunların arasında çok kıymetli kitaplar da olurdu. Sonradan öğrendim ki bu kıymetli kitapların yerlere düşmesinin sebebi sahafların elinde çok miktarda olmasıyla alakalı imiş... Kim bilir hangi “patlayan” deponun yahut tasfiye edilen yayınevinin malları idi bunlar?³

Yine sonradan öğrendim, yerlerdekilere bazıları da Harf İnkılabı'nın üzerlerine patladığı talihsiz kitaplardı; doğrudürüst dağıtılma, sergilenme ve satılma imkânına kavuşmamış, matbaa yahut depo köşelerinde kalmış kıymetli bahtsızlar... Meselâ Muallim Cevdet'in, Genelkurmay'ın (Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'nin) açtığı askerî okullar ve erat için din der-si kitabı yarışmasını kazanmış ama artık “eski” harfli olduğu için ortada kalmış, 1928 baskı tarihli *Askerî Din Dersleri* kitabı bunlardan biriydi. Hâlâ kıymetli bir kitaptır ama askerden, sivilden kaç kişi bilir? Böyle okur yazarlık, böyle sivillik yahut askerlik mi olur! (Namık Kemal bu kitaplar için inşad etmemiştir o meşhur mısramı herhalde: “Yere düşmekle cevher sâkıt olmaz kadr u kıymetten”).

Hiç unutmam, bir seferinde yerdeki kitaplar arasında Babanzâde Ahmet Naim Bey'in, sonradan üzerinde birkaç kademede çalışacağım o meşhur risâlesi *İslâmda Dava-yı Kavmiyet*'in eski harfli baskısından 15-20 tane kadar görmüş, ince, açık yeşil kapaklı (pembe kapaklısı da vardı) birini herhalde simit parasına satın almıştım. Sonradan farkettim ki yan tarafta ipe sıkıca bağlı büyükçe bir paket daha vardı aynı kitaptan, belki 40 belki 60 tane... Bir başka seferinde de Hasan Basri Çantay'ın *Âkifname* kitabından yerde görmüş ve birini edinmiştim...

3 Sonradan öğrenip vahlandıklarımın biri de şu: Bazı sahaf esnafı tamamını satın aldığı örümcek bağlamış eski depolarda aynı kitaptan yüzlerce, binlerce varsa ortalığa düşüp fiyatı aşağılara inmesin diye yüz, iki yüzünü saklar, gerisini SEKA'ya gönderirmiş... Hem kitap için bir afet hem de kitapla (güya) ünsiyeti olan, onunla maişetini temin eden sahaf için yazıklanacak bir şey(n) olmalı bu nâreva muamele... Çok kıymetli ve bugün için sahafîye ve müzayedelik kitaplar da vardı bunların arasında.